

**מהי השפעתו של המרחב הטבעי על תחושת
ה-WELL BEING של הילדים ומכאן גם על
ההתפתחות שלהם.**

עבודה סמינריונית

סטודנט – רון מלצר

תעודת זהות – 200017754

מרצה – דר' ארנון בן ישראל

מסלול שבילים, מכללת קיי

תאריך הגשה – 21.11.018

תוכן עניינים

2.....	הקדמה:
3.....	מבוא.....
5.....	סקירת ספרות:.....
7.....	מהשדה המחקרי – כוחו של המרחב הטבעי על בריאות האדם והסביבה.....
8.....	מהו גן יער?.....
9.....	איך הגענו לאן שהגענו – על החינוך בתוך מבנה.....
11.....	זיהום רעש – השפעות פיזיות ונפשיות.....
13.....	מתודולוגיה:.....
13.....	הריאיון החצי מובנה –.....
13.....	מחקר סלף רפלקטיבי (reflection –self):.....
14.....	תצפיות.....
14.....	ניתוח נתונים:.....
15.....	זיהום רעש –.....
16.....	המרחב לא חי –.....
17.....	החזקה של הילדים –.....
18.....	Well being של הצוות –.....
19.....	דיון –.....
21.....	סיכום –.....
22.....	ביבליוגרפיה.....
23.....	נספחים:.....
23.....	ראיון חצי מובנה עם אשת צוות מהגן שלי (שירי).....
27.....	ראיון חצי מובנה נוסף (מואה):.....
31.....	תמונות:.....

הקדמה:

בשש השנים האחרונות בחיי עסקתי בהפיכתו של גן ילדים "רגיל" של משרד החינוך לגן הפועל בשיטת "גן יער", כלומר חמישה ימים בשבוע בכל עונות השנה ובכמעט כל מזג אוויר בטבע, במרחב הפתוח, הבחירה בהוצאת הגן החוצה אל המרחב לוותה לאורך השנים בקשיים רבים ביותר ומסוגים שונים כגון קשיים מול הורים שבחרו בגן זה משום שלא מצאו אלטרנטיבה מתאימה יותר עבורם בגני מועצה שונים ביישוב, קשיים אל מול העבודה עם מערכות גדולות ולא גמישות כמו מועצה מקומית ומשרד החינוך ועוד.

לאורך השנים הרגשתי כי העבודה בחוץ עם הילדים על אף שהיא נתפסת כרדיקלית עבור הרבה אנשים, עבורי כאיש חינוך הינה הבחירה ההגיונית כמעט היחידה שיש לעשותה משום שחוויתי כי למרחב הטבעי יש השפעה מכרעת על הלך הדברים ביום ביום וכי החוויה היומיומית נעימה יותר, שקטה ורגועה באלפי מונים מהימים שבהם נהגתי לבלות עם אותה קבוצת ילדים בתוך מבנה הגן.

לאורך השנים הניסיון לתמלל מה זה הדבר הזה שקורה שם על מנת להסביר אותו להורי הגן או לגורמים אחרים הקשורים בדבר אך אינם נמצאים במהלך היום כדי לחוות ביחד אתנו את הנושא הזה היווה אתגר גדול עבורי ועל כן החלטתי להקדיש את עבודה זו לטובת חקירת השאלה, מהי השפעתו של המרחב על ה-WELL BEING של הילדים ומכאן גם על ההתפתחות שלהם.

בעבודה זו אנסה להציג לקורא את השפעת המרחב על חווית ה- WELLBEING של הילדים והצוות בגני ילדים הפועלים בשיטת גן יער, חשיבות הנושא והמחקר נובעים מכך שכאיש חינוך אני חווה שיש בעבודה בטבע עם ילדים בגיל הרך (זו ההיכרות שלי) מתנה גדולה לאנשי חינוך רבים ברחבי הארץ, העובדה כי רוב אנשי החינוך כיום בישראל מציינים את עבודתם בתחום החינוך הממלכתי כקשה, מייגעת ובסופו של דבר אחוזי הפרישה מהוראה באופן כללי בישראל עומדים על אחוזים גבוהים עד כדי שעל אף שקשה למצוא נתונים מדויקים בנושא מדובר על כך שחמישית מכלל עובדי ההוראה בישראל פורשים ושליש מבוגרי סמינרים להוראה פורשים כבר בשנתם הראשונה להוראה (ד"ר רינת ארביב - אלישיב, 2013). אחוזים גבוהים אלה ביחד עם החוויה של מה שאני כאיש חינוך שומע ממפגש עם גננות במהלך היומיום גרם לי להבין כי בעבודה עם הילדים בחוץ ישנה בשורה של ממש משום שאני מזהה על עצמי ועל העובדים שעבדו אתי בגן במהלך שש השנים האחרונות כי חווית עבודת החינוך עם הילדים בחוץ הינה שונה לחלוטין באופיה ומביאה חוויה נעימה ולא מעייפת עבור אנשי החינוך העובדים בגן, כך אני יכול לומר מנסיוני האישי ומחוויותיי את הצוותים השונים שעבדו עמי כי אף לא אחד מהם פרש מעבודתו בגן עקב עייפות החומר, מה אם כן יש למרחב לתת שהופך את עבודת החינוך לעבודה נעימה ופשוטה ביחס לחוויה המוכרת כיום בציבור עובדי ההוראה בישראל.

בניסיון לחקור את הנושא אעבור דרך מספר עמודי תווך מרכזיים בסקירה ספרותית בעבודה זו על מנת להבהיר את הנושאים השונים מהן היא בנויה, הנושא הראשון שאותו אנסה להגדיר הוא מהו אותו wellbeing שעליו אני מבסס את עבודתי ושאותו אני חווה ביומיום בעבודתי עם הילדים במרחב הפתוח, הנושא השני הוא להסביר לקורא שלא מכיר מהי אותה גישה חינוכית הנקראת forest kindergarten והנושא השלישי הוא מציאת קווים מחברים בין תחומים טיפוליים שונים המתייחסים לחווית ה- wellbeing בעבודתם והמשתמשים כבר בטבע כמרחב המשמש אותם בתחום הטיפול שלהם, מעבר לכך אתייחס בעבודה גם לרקע ההיסטורי של החינוך בתוך מבנה הכיתה ומתי ומדוע למעשה התפתחנו כחברה למקום שבו עיקר הלמידה עברה לתוך מבנה סגור וכמו כן אגע בקצרה גם בנושא נוסף שהתגלה לי במהלך עבודתי והוא "זיהום הרעש" שכולנו כחברה וילדים בפרט גדלים בסביבתו כל הזמן ומה השפעתו הנפשית והפיזית.

את שיטת המחקר של עבודתי אבסס על שיטה הנקראת self reflection שבה אבצע תצפיות על מספר גני ילדים אנתרופוסופיים ברחבי הארץ הפועלים בתוך מבנה, וקיום מספר ראינות עם אנשי חינוך שהתנסו בעברם בעבודה במבנה הגן וכן גם בעבודה עם הילדים בחוץ על מנת לקבל מהם רפלקציה על השוני אם קיים בחוויה שלהם בעבודה בין שני מרחבים אלה. את התצפיות שאקיים בחרתי לקיים בגנים אנתרופוסופיים משום שמבחינת

הגישה החינוכית הם די דומים לגן שאותו אני מנהל ובכך לנסות לטשטש את מידת השונות בין הגנים על מנת לנסות ולזקק באמת את השפעת המרחב על הלך הרוח בגן מבלי להתייחס לגישות השונות המונחלות בגני הילדים השונים.

סקירת ספרות:

השלב הראשון במחקר עבורי הוא לנסות ולזהות מהו אותו wellbeing שאליו אני חותר במחקר שלי ושאותו אני חווה בצורה דרמטית בגן היער שאותו אני מנהל, על מנת שאוכל להתייחס בהמשך העבודה אני צריך לנסות ולזקק מהו אותו wellbeing וממה הוא מורכב. בשנים האחרונות מערך המחקר בנושא בריאות הציבור הלך והתרחק מהאג'נדה של חקר המחלות ועבר יותר ויותר אל הנישה של חקר הבריאות ובהקשר זה חקירה של הפסיכולוגיה החיובית כגורם אשר יכול לקדם את בריאות הציבור, במאמרה - **psychological Well-being: Evidence Regarding its Causes and Consequences** של Felicia A Huppert שפורסם בשנת 2009 היא מראה כי "גוף מרשים של נתוני סקר חתך מראה כי אנשים שמחים: נוטים לתפקד טוב יותר בחיים מאשר אנשים שמחים פחות; הם בדרך כלל יותר פרודוקטיביים ויותר עסוקים חברתית; ונוטים לקבל הכנסה גבוהה יותר (Huppert, 2009), ומחקרים שנעשו באמצעות טכניקות אינדוקציה במצב רוח הראו כי באופן חד משמעי אנשים בעלי מצב רוח מרומם נמצאים כיעילים יותר בעבודתם, כאנשים עם קשרי חברות וסביבה אדוקים ומוצלחים יותר, הם פעילים יותר וגם מבחינה קוגניטיבית הם נוטים להתפתחות טובה ביותר בזכות הסקרנות הגוברת בקרב אנשים אלו ובזכות יכולת קליטת המסרים הטובה יותר כשאדם נמצא במצב רוח מרומם (fredrickson&branigan, 2005), מחקרים נוספים העוסקים בחקר הפסיכולוגיה החיובית מראים כי אנשים החווים רגשות חיוביים נוטים להעריך את עצמם ואחרים בצורה חיובית יותר, הם תורמים יותר לחברה שמסביבם, מתנהלים בתחושת ביטחון גבוהה יותר, מתנהלים באופטימיות ובנדיבות כלפי החברה שסביבם (joseph.p forgas, 2018). מחקרים ניסויים ומחקרים המבוססים על תצפיות אם כן מראים כי רגשות חיוביים יכולים להיות תוצאה של תהליכים קוגניטיביים או התנהגותיים מסוימים אך יכולים כמו כן להיות הסיבה להן. Felicia במאמרה אומרת כי בהינתן כל הנתונים הקיימים בנוגע לחשיבה חיובית ניתן אפוא לומר כי לחשיבה חיובית יש השפעה על יכולות קוגניטיביות גבוהות יותר כמו גם על יכולות התנהגותיות חברתיות גבוהות יותר ואלה בתורם תורמים לחוויה של רגשות חיוביים לעתים תכופות יותר.

במחקר שנעשה על ידי המרכז ל- wellbeing של ה- NEF (new economic foundation) בבריטניה שמטרתו הייתה לנסות ולזהות ממה מורכבת אותה תחושה עדינה המשפיעה על חיינו בצורה חיונית כל כך ובכך לנסות לייצר ציר עקרונות פעולה אחיד שיאפשר לממשל לנקוט פעולות קונקרטיות שמטרתן בסופו של דבר תועלת הציבור והעלאת רמת ה- wellbeing בממלכה הבריטית, נסחו בסופו של דבר חמש עקרונות בסיסיים ופשוטים לפעולה המומלצים על ידם, בתור התחלה מנוסחים במאמר שני עקרונות ראשוניים מרכזיים המגדירים את תחושת ה- wellbeing, **להרגיש טוב ולתפקד טוב**, וטוענים כי שמחה,

סקרנות, תחושת מעורבות, הנאה ושביעות רצון הם מאפיינים של אנשים בעלי נטייה לדעה־רגשות חיוביים, (New economic foundation (NEF), 2008). במהלך עבודתם הם הגדירו חמש עקרונות פעולה היכולים לסייע לממשל להנחיל בסופו של דבר הרגלים היכולים להעלות את רמת ה- wellbeing על ידי תרגום העקרונות שנלמדו מהמחקרים השונים בנושא והפיכתם למסמך של עקרונות פעולה.

חמש עקרונות הפעולה לחיזוק תחושת ה- wellbeing כפי שנוסח על ידי המרכז ל- wellbeing של ה- NEF (new economic foundation) בשנת 2008:

" Connect חיבור – עם האנשים שסביבך, משפחה, חברים, קולגות לעבודה, שכנים וחברים ללימודים, תתייחס לאנשים אלה כאל עוגנים בחייך, השקע את המאמץ בהם והקשר הזה יעשיר אותך בכל יום."

" be active - היה פעיל" – צא להליכה או ריצה, צא החוצה, סע באופניים, תשחק, תעבוד בגינה, תרקוד, תקיים פעילות אקטיבית שעושה לך טוב, הכי חשוב – תמצא לך פעילות גופנית שאתה נהנה ממנה"

" Take notice – תשומת לב וסקרנות – היה סקרן, שים לב ליופי שסביבך, היה ער ליוצא דופן ולהשתנות עונות השנה, תפוס את הרגע, בין אם אתה ברכבת, אוכל צהריים, או מדבר עם חברים, היה ער לעולם שסביבך ולתחושות שעולות לך כלפיו, ערנות לתחושות אלה יעזור לך להעריך נכון את הדברים שחשובים לך."

" Keep learning - המשך ללמוד – תגלה תחום עניין חדש, תעמיק בעניין ישן שלא העמקת בו כבר תקופה, תירשם לקורס שרצית, תקן אופניים, תלמד לנגן על כלי נגינה חדש או תלמד לבשל לעצמך את האוכל שאתה אוהב, שים לעצמך אתגר שאתה תהנה לצלוח אותו, ללמוד דברים חדשים ימלא אותך בתחושת ביטחון ביחד עם ההנאה הקיימת בעשיית הדבר."

" Give – לתת – תעשה משהו נחמד לחבר או לזר, תודה למישהו, תצטרף לקהילה בנושא מסוים, תסתכל החוצה במקביל להתבוננות פנימה, לראות את עצמך ואת השמחה שלך ביחד עם ראייה רחבה יותר של הקהילה שמסביבך ייצר חוויה מתגמלת מאד ויחזק את קשריך עם הסובבים אותך."

מהשדה המחקרי – כוחו של המרחב הטבעי על בריאות האדם והסביבה.

במאמרה - Engaging with nature to promote health: bridging research silos to examine the evidence (Patricia A. Hansen-ketchum, 2010)

מנסים הכותבים להתחקות אחרי עדויות מעולם המחקר המראות את השפעתו של המרחב הטבעי על נפשו ובריאותו של האדם, מאמר זה מרכז את מאמציו כדי לשפוך אור לא רק על המשמעות של המרחב הטבעי על האדם הבודד ובריאותו אלא נועד כדי לשפוך אור על התמודדות שלנו כחברה עם החוליים השונים הקיימים בה והאפשרויות של המרחב הטבעי להוות השפעה חיובית על חוליים אלה ברמת האדם הפרטי, משפחתו, הקהילה הסובבת אותו והעולם המערבי ככלל. מכיוון שהמאמר מייחל לייצר שינוי תודעתי תפיסתי לגבי התפיסה של החברה שלנו את המרחב הטבעי הוא נשען על אסכולות שונות שבהן הוא בוחן מחקרים שונים שנעשו בנושא בתחומים מגוונים כגון, מערכות חינוך, תפיסות אדריכליות ביחס למרחב, בילוי ופנאי, מערכות בריאות, קידום הבריאות, מדעי החברה, מדעי הסביבה סיעוד ועוד' (Patricia A. Hansen-ketchum, 2010).

אנסה במספר נקודות להתחקות אחר המאמצים של הכותבים להוכיח את השפעתו של המרחב הטבעי על המשתתפים בניסוי:

1. במחקר אחד למשל סטודנטים הושמו במרחבים טבעיים ואחרים במרחבים מלאכותיים ובעזרת מכשירים המודדים לחץ דם, מכשירים המודדים את פעילות שרירי עור הפנים ומכשירים המודדים פעילות אלקטרו עורית הראו כי סטודנטים שהיו חשופים למרחבים טבעיים תוצאותיהם היו טובות יותר ושיעורי ההחלמה שלהם ממצבי סטרס של מבחנים ומטלות יומיומיות היו גבוהות יותר. (Parsons, et al 1998)
2. וולס ניסה לבחון את השפעות המרחב הטבעי על יכולות הקשב והקוגניציה של 17 ילדים ממשפחות במצב סוציאקונומי נמוך שבהן לילדים לא הייתה קיימת גישה למרחב הטבעי ולאחר מכן בחן את אותם הילדים לאחר שעברו לגור במרחבים שבהם הגישה אל הטבע הייתה זמינה עבורם (למשל תצפית מחלונות הבית אל המרחב הטבעי), מחקריו מראים כי שיפור נסיבות הדיור והקרבה למרחב הטבעי אכן התגלו כמשפיעים על יכולת הריכוז והשפיעו על התנהגויות שונות של הילדים בביתם אלה. (Wells 2000),
3. מור בחן את ההשפעה של לקיחת אחריות על המרחב הטבעי הנמצא סביבנו בקרב קהילה בת 102 אנשים שבה 51 איש נלקחו כקבוצה שנועדה לקחת אחריות על המרחב הטבעי בדרכים שונות שהיא תודרחה בהם וקבוצת ביקורת של 51 אנשים שלא נתבקשו לכך, המחקר של מור מראה כי אנשים שלקחו אחריות על המרחב הטבעי שבו הם חיים ומרגישים כלפיו חיבור.

חברי קבוצת השימור דירגו את מצבם הבריאותי כטוב יותר מחברי קבוצת הביקורת. בנוסף חברי קבוצת השימור חשו אחריות גדולה יותר על המרחב שבו הם חיים ועל הרצון שלהם לשפר ולתרום לקהילה שבה הם חיים (moore 2006).

מהו גן יער?

גן יער הינו גן ילדים שרוב רובה של הלמידה קורית בחוץ במרחב הטבעי, בכל עונות השנה ובכל ימות השבוע ומציע לילדים הלומדים בו את האפשרות לפתח את תחושת החיבור שלהם במובנים שונים, חיבור אל העולם שהם חיים בו וחיבור אל תחושת הביטחון והמסוגלות שלהם, הן ברמה הפיזית והן ברמה הרגשית. כמו כן, הגישה החינוכית אמנם מתייחסת למרחב הטבעי גיאוגרפי שבו היא מתרחשת כמרחב המקנה את המיומנויות הללו אך ביחד עם זאת גם מתייחסת לדברים נוספים שיושבים בבסיס הגישה החינוכית כמו הרצון לאפשר לילד לחקור בעצמו את העולם שסביבו, לפתח בעצמו את המשחק שלו בכלים הפשוטים שה"יער" או כל מרחב טבעי אחר מקנה ומתוך כך לפתח באופן ספונטני את מיומנויות החקר, היצירתיות ויכולת המשחק שלו. (liz O'Brian, 2007).

גישה זו מתייחסת אל הילדים כאל מכלול, וככזה, היא מזמינה את הילד לחקור, ללמוד ולשחק באופן ספונטני ותוך כך מתמקדת בפיתוח תחושת העצמאות, תחושת ההערכה העצמית שלהם, ופיתוח חווית החיבור והאחדות עם העולם שסובב אותם. דרך תחושת החופש והביטחון, העצמאות והאפשרות של הילדים לפתח בעצמם את המשחק שלהם, את תהליכי החקר הספונטניים שלהם והעובדה כי הם באופן טבעי גומעים מרחקים, הולכים על משטחים שהם אינם מיושרים, ילדים בגני יער מפתחים את היכולות הפיזיות \ מוטוריות שלהם, את היכולות הרגשיות והקוגניטיביות כל זאת מתוך הבנה שישובת בבסיס הגישה החינוכית שאומרת כי כל ילד הוא מכלול ושנכון שיבוא במגע באופן שלם עם חומרים ומרחקים שונים הקיימים במרחב הטבעי כמו בוץ, אדמה, בעלי חיים, צמחים ועצים שונים וכן הלאה. הילדים בגני יער באים במגע באופן יומיומי עם סכנות הכרוכות בשהייה בטבע כמו בעלי חיים שונים, עבודה עם אש, שהייה במזגי אוויר שונים ומתוך כך גם לומדים את הנושא של ניהול סיכונים בצורה נכונה, (liz O'Brian, 2007) הלמידה בגני יער הינה למידה רפיטטיבית, כך שלכל יום קיים את סדר היום שלו, את הכלים והגבולות הברורים שלו, את הזמנים למשחק חופשי, זמנים ללמידה בצורות שונות, מפגשי בוקר ומפגשי צהריים התפתחותם של גני יער החלה בתחילת המאה הקודמת (1927) כשאישה בשם אלה פאלטו הקימה את גן היער הראשון שהחל

מכך שהיא נהגה לצאת מדי יום עם ארבעת ילדיה אל היער הסמוך, במהרה החלו לקלוט זאת השכנים והחברים שלה ולצרף אליה את ילדיהם וכך למעשה התפתח גן היער הראשון שעמד על עקרונות בסיסיים שאותם הנחילה אלה בכך שראתה חשיבות עליונה לשהות עם הילדים במרחב הטבעי.

מאז הגישה החינוכית הזו הלכה והתפתחה למדינות שונות בעולם המערבי וכיום קיימים אלפי גני יער ברחבי העולם במדינות שונות כגון יפן, אוסטרליה, ארצות הברית קנדה, מדינות צפון אירופה וכיום גם בישראל התנועה הזו קורמת עור וגידים. (sobel, 2016)

איך הגענו לאן שהגענו – על החינוך בתוך מבנה.

בניסיונותיי להתחקות אחר התפתחות כיתות הגן הגעתי בעיקר לממצאים הנוגעים בהתפתחות המושג שנקרא מוסדות חינוך לאורך ההיסטוריה, רוב הכתיבה בפועל מתייחסת בעיקרה אל התפתחותם של בתי הספר אך אשתמש בה כאן כדי לנסות להמחיש בכל זאת מדוע כנראה הגענו כתרבות לאן שהגענו במובן החינוכי והבחירה לשים את ילדינו בתוך מבנים לשעות רבות כל כך במהלך היום. אתאר בקצרה שבת הספר החלו את דרכם במסופוטמיה (עירק העתיקה) לפני 4500 כשמטרת המרכזית של המושג חינוך באותה תקופה היה להעביר את התרבות הלאה מדור לדור, בתי ספר בתקופה זו נועדו לחוגים קטנים של סופרים וכותבי דת לצורך תיעוד, מאז ובמשך הרבה מאד שנים לאורך ההיסטוריה, נשענו בתי הספר על כך שהם מעבירים את הידע התרבותי באמצעות הכתב ומיועדים לפלח מאד קטן מתוך האוכלוסייה ושממנו מודרו כמעט באופן מוחלט נשים, רק בשנת 600 לפני הספירה החלו להתפתח בתי ספר ביוון שמטרתם כבר הייתה מעט שונה ובאמת פנו לכלל האוכלוסייה כשהם נשענים על כך שהכתב ביוון הוא יחסית פשוט ואפשר היה להנגיש אותו לכלל הציבור (גלעד, 2010).

אלו היו למעשה הופעתם הראשונה של בתי הספר כבתי ספר ציבוריים שבהם הממשל לוקח חלק בתקצובם ועיצובם אך גם אז עדיין בתי הספר נועדו באופן יחסי לאליטה של האוכלוסייה ונראה מאד שונה מכפי שאנחנו מכירים את בתי הספר של היום, אם כן אפשר לראות כי בתי ספר באופן כללי לאורך ההיסטוריה נועדו בעיקר לצרכי תיעוד והוראת התרבות הכתובה. רק במאה ה-17 לספירה החל להשתנות ייעודם של בתי הספר ברחבי העולם וקיבל על עצמו ייעוד נוסף והוא לשמש ככלי לשליטה חברתית, עלייתו של הזרם הפרוטסטנטי בצורות גרם לכך שנוצרה תחרות על תודעתם של האנשים והדרך הטובה ביותר להגיע לכמות גדולה יותר תומכים הייתה בהקמת בתי ספר השייכים לאותו זרם דתי. נוסף על כך התערער הסדר

הכלכלי ונוצר מעמד גדול של עניים ברחבי אירופה מה שהביא לחשש מפני מרידות של התושבים והגיעו להבנה כי הדרך הטובה ביותר למשמע את האזרחים היא באמצעות בתי הספר. ההבנה כי החינוך הינו כלי לשליטה באזרחים הביא לידי כך שעד המאה ה-19 נוצר גידול במספר התלמידים עד לכדי 94% מהילדים שלקחו חלק בבתי הספר, עם זאת, עדיין עד אותה תקופה דובר בעיקר על כך שהחינוך נועד לילדים בבתי ספר יסודיים ופחות בקרב ילדים בוגרים.

במאה ה-19 עברו בתי הספר תהפוכות שהביאו אותו יותר קרוב לצורתו הנוכחית אך הנסיון להתחקות אחר הסיבה לכך הוא מורכב וקיימות מספר סברות שהביאו לידי כך:

1. הסבר אחד מתייחס לכך שבאירופה ובארצות הברית של המאה ה-19 עברו הליך תיעוש ושינויים מבניים גדולים בכלכלה והמטרה של בתי הספר נועדו לייצר כוח עבודה טוב בעתיד.

2. הסבר נוסף מתייחס לכך שבשנים אלו החלו תהליכי עיור גדולים והמבנה החברתי שבו המשפחה היא עמוד התווך המרכזי של האדם הולך ומשתנה והחלו להיווצר מעמדות של פועלים בעלי דעות פוליטיות, הסבר זה מתייחס לרצון לשלוט באזרחים ולדאוג כי דעותיהם של האנשים תהיינה במסגרת מה שמתאים לשלטון החוק ולא יחרגו מכך.

3. הסבר נוסף מתייחס גם לצורך של המדינות לייצר אזרחים נאמנים שייקחו חלק ביצירת הזהות הקולקטיבית של מדינת הלאום שלהם, יתפעלו את המערכות הבריורקרטיות מהן המערכת מורכבת וישמרו עליה כחיילים נאמנים בעת מלחמות.

קשה לבסס בדיוק את הטענה המרכזית לכך שמהמאה ה-19 הייתה עלייה מטאורית במקומו של בית הספר ביחס לחברה אך בהחלט אפשר לראות כי בין אם מדובר על סיבה כזו או אחרת, לאורך ההיסטוריה ניתן לראות מגמה שבה בתי הספר מטרתם לשרת את החברה ולטפח אזרחים שיצייתו לכללי החברה, במהלך שנות המאה העשרים ובעקבות מלחמות העולם הראשונה והשנייה ניתן לראות כי בהקשר של בתי ספר על יסודיים חלה תמורה משמעותית ואם בשנות החמישים נראו כ-50% מבני הנוער בבית הספר, לאחר מלחמת העולם השנייה המספר החל לעלות ל-90% כשגם גידול זה נובע מהצרכים של החברה התעשייתית שהתפתחה באירופה ובארצות הברית והצורך לייצר אזרחים בעלי ידע נרחב בתחומים הולכים וגדלים על מנת לתת מענה לתרבות תעשייתית מתפתחת. (גלעד, 2010)

תוך כדי תהליך המחקר בעבודה זו, בעקבות הראיונות שערכתי עם הגננות שעבדו עמי שטענו כי השקט שהמרחב מייצר הוא אחד הדברים שהופכים את המקום לנעים, כמו גם הניסיון האישי שלי בעבודה עם ילדי הגן גם במרחב הטבעי וגם במבנה הגן לאורך השנים והעובדה כי הרגשתי בדומה לגננות שראיינתי בנושא זה הביא אותי לידי כך שכשנסעתי לקיים תצפית באחד הגנים האנתרופוסופיים בעיר באר שבע לא יכולתי להתעלם מהעובדה כי הגן מתנהל במרחק קצר מאד מאיזור שבו בונים שכונת בניינים למגורים, בזמן שהילדים משחקים להם בהנאה בחצר אני מצאתי את עצמי מתצפת ולא מסוגל לשמוע אף מילה ממה שהילדים לוחשים אחד לשני במהלך המשחק שלהם בגלל רעשי הבנייה הקיצוניים שהיו מסביב, הדבר הזה הביא אותי לתחושה שעלי להביא לתוך הסקירה הספרותית גם התייחסות קצרה לנושא של זיהום רעש והשפעותיו, כך הגעתי למאמרו של אבי גוטליב מהחוג לאנתרופולוגיה וסוציולוגיה של אוניברסיטת תל אביב שפורסם בעיתון ירוק-כחול-לבן תחת הכותרת "מה זה הרעש הזה", במאמרו מנסה גוטליב להתחקות אחר החוויות הסובייקטיביות שלנו את נושא הרעש אך בדרך הוא מביא כמה ממצאים מעניינים משדה המחקר בנושא זה ואביא אותם כאן במספר נקודות קצרות מבלי להיכנס לעובי הקורה של נושא זה ולאחר שחילקתי אותן להשפעות פיזיות והשפעות נפשיות:

השפעות פיזיות שיכולות להיות לחשיפה ממושכת רעש -

- אבדן כושר השמיעה
 - מחלות לב וכלי דם – המחקרים עוסקים בסימפטומים מוקדמים של מחלות אלה כמו לחץ דם גבוה וטוענים כי גם ילדים צעירים סובלים מסימפטומים אלה.
 - דה סינכרוניזציה דיפוזית של גלי המוח – המאופיינת בהפרעות אישיות.
 - שינויים במערכת האנדוקרינית, כגון הגברת הפרשה מבלוטת האדרנל ושל הורמונים קורטיקליים.
 - שינויים במערכת העיכול המתבטאים בעיקר בבחילות תכופות.
 - כאבי ראש
- עם זאת בהקשר של השפעות פיזיות יש לומר כי לא יודעים לומר האם לתופעות אלה יש השפעות לתווך ארוך.

השפעות נפשיות:

- עייפות ובעיות שינה
- התגברות מתח וחרדה
- שינויים קיצוניים במצבי הרוח ודיכאון קליני.
- פגיעה בכוח הגברא
- פגיעה בתפקוד האינטלקטואלי.
- פגיעה בתפקוד התעסוקתי והחברתי.
- פגיעה בשיקול הדעת הרציונלי בעת ביצוע משימות.
- מגביר את הסיכון לתאונות
- מגביר קונפליקטים בין אישיים וקהילתיים.

(גוטליב, 1997)

מתודולוגיה:

את שיטת המחקר שלי בעבודה זו החלטתי לבסס על מחקר איכותני שיהיה מורכב משני מרכיבים מרכזיים, הראשון שבהם הוא הריאיון החצי מובנה, והשני היא שיטת מחקר סלף רפלקטיבית.

הריאיון החצי מובנה –

הכלי הראשון שבחרתי להשתמש בו בעבודה זו הוא הריאיון החצי המובנה, הריאיון כלל שני מפגשים עם שתי נשות צוות שעבדו איתי לאורך השנים בגן ושהגיעו אל העבודה בגן שלי לאחר כמה שנים של ניסיון בעבודה בגנים "רגילים" המתקיימים במבנה, הריאיון החצי מובנה כלל שאלות שנוסחו על ידי מראש אך עם זאת אפשרתי לעצמי את החופש במהלך הריאיון להתגמש עם השאלות ששאלתי במידה וראיתי כי עלה נושא אחר שהיה נראה לי כי יכול לתמוך את הנקודה שלשמה התקיים הריאיון, לקחתי בחשבון את המורכבות שבקיום ראיון שכזה עם נשות צוות שעובדות עמי בגן שלי אך מכיוון שלא קיימים כיום בארץ גני יער נוספים הפועלים באופן מלא לא היה באפשרותי למצוא נשים בעלות ניסיון עבודה בשני סוגים שונים של גני ילדים (במבנה וביער), עם זאת אני מאמין שקיום הריאיון דווקא עם נשות צוות שעובדות איתי אפשר להן להיות פתוחות וכנות מבלי לחשוש לומר את דעותיהן האמתיות על חוויותיהן.

יתרון בולט של הריאיון החצי מובנה הוא בכך שמצד אחד בגלל השאלות שנוסחו מראש הוא משמש ככלי מחקרי קוהרנטי לנושא הנחקר ועם זאת קיימת בו הגמישות הנדרשת על מנת לא לפספס נושאים חשובים שיכולים לעלות תוך כדי הרעיון ושיכולים לתמוך את מהלך המחקר.

(הראיונות נמצאים בסוף העבודה כנספחים)

מחקר סלף רפלקטיבי (self – reflection):

הבחירה בשיטת מחקר נוספת המבוססת על מחקר שהוא סלף רפלקטיבי נובעת מכך שמלכתחילה בחרתי לקחת כנושא למחקר את הגן ושיטת החינוך אליה הקדשתי את חיי בשבע השנים האחרונות ושאליה הגעתי מתוך ניסיוני בחיי האישיים אשר הראו לי עד כמה השפעתו של המרחב הטבעי על נפש האדם הינה חיובית ואף הכרחית למהלך בריאותו התקינה. את שיטת המחקר הזו ביססתי על הניסיון שצברתי לאורך השנים שלי בגן, על החוויות השונות שחוויתי שגרמו לי להמשיך ולהטמיע גישה חינוכית זו בתוך המערכת הציבורית והתבסס בין היתר על ראיונות חצי מובנים (פירוט בפסקה קודמת) ועל תצפיות.

אל הרעיון של מחקר סלף רפלקטיבי הגעתי בשיח עם מרצה הקורס שלי דר' ארנון בן ישראל ולבקשתו חיפשתי חומר המתייחס אל מחקרים שבהם החוקר הוא חלק מכלי המחקר שלו, כך הגעתי אל עבודתה של דר' בלה ליוש הכותבת במאמרה "על מיצובו של החוקר בשדה המחקר – בין שומרת סף לסוכנת שינוי, על נשים חרדיות בתחומי השכלה, פרנסה ופנאי, באור התיאוריה המעוגנת בשדה". על הרגישויות השונות ועל הדרך לנטרל את המורכבויות הקיימות במחקר סלף רפלקטיבי. (ליוש, 2015)

תצפיות

את התצפיות בחרתי לקיים בגני ילדים אנתרופוסופיים המתקיימים במבנה מתוך מחשבה שעל מנת שאוכל בצורה הטובה ביותר לבודד את המשתנים ולנסות לזקק מה בדיוק השפעתו של המרחב הטבעי על תחושת ה- well being של הילדים אני צריך לבחור בגישה חינוכית שהינה יחסית דומה לשלי ובכך אוכל להתמקד בתחושות שלי ממה שהמרחב הפיזי מביא אתו ולשים פחות דגש על הגישה החינוכית המונחלת בתוך הגן.

ניתוח נתונים:

לאחר קיום שתי ראיונות עם נשות צוות בגן שלי שזכו לעבוד בעברן גם בגני ילדים "רגילים" וגם ב"גן יער", ביחד עם שש שנות עבודה שלי בשני סוגי המרחבים ולאחר קיום התצפיות בגנים אנתרופוסופיים המתקיימים בעיר באר שבע מצאתי מספר תמות מרכזיות החוזרות על

עצמן ושמצחקות את מושא המחקר שלי ואת החיפוש שלי אחר השאלה של מה השפעתו של המרחב הטבעי על תחושת ה-well being של הילדים ושל הצוות בגן הילדים, אך רגע לפני שאכנס לתאר את התמות המרכזיות המצחקות את הטענה שלי שיש למרחב הטבעי השפעה מיטיבה על נפשו של האדם ככלל ובפרט של הילד בגיל הרך בגן הילדים אתחיל בלומר מספר מילים על כניסתי אל הגן האנתרופוסופי שאליו הגעתי לתצפית ועל החוויה שלי שם בתחילה, אז באמת כמו שצוין בתחילת המחקר, הבחירה לקיים את התצפית בגן אנתרופוסופי נבעה מהצורך לצמצם את ההבדלים שבגישות החינוכיות שעלולות להיות שונות בין גן לגן ולהשתדל להישאר באמת רק עם הנושא עצמו והוא השפעת המרחב על תחושת ה-well being. ואכן, כשרק הגעתי לגן שבו ביקרתי נפעמתי מהאסטטיות של המבנה, מהעובדה שרוב רובם של הרהיטים עשויים כולם מחומרים טבעיים, המשחקים הם משחקים מאד מעודנים ורכים ולא מייצרים גירויים חזקים מדי, החצר הייתה מקסימה בעיני ובה היו אלמנטים טבעיים שונים שבהם הילדים לקחו חלק כמו טיפוס על אחד העצים, משחק בחול, בבולי עץ, עבודה בגינה וכדומה, יש לומר שברגע הראשון שנכנסתי לגן החלטתי לצלם תמונות גם על מנת להמחיש מעט מזה בעבודה הזו אך בעיקר מתוך הצורך לקבל השראה ולקחת דברים מהפן הפדגוגי אל הצוות של הגן שלי.

עם זאת במהלך התצפית התחלתי לשים לב לדברים הקשורים במרחב ולהשפעה שלהם עלי, על הילדים או על צוות הגן ולאחר מכן סנכרנתי אותם ביחד עם ניסיוני ועם הדברים שעלו מתוך הראיונות שקיימתי וכאן ארחיב על התמות המרכזיות שהרגשתי שרלוונטיות לנושא המחקר:

זיהום רעש –

בתחילת דרכי בגן בזמן שהוא עוד התנהל במבנה מצאתי את עצמי מאד מתקשה להביא לגן את האווירה השקטה והנעימה שאליה אני שואף לכוון את המסגרת החינוכית שאותה אני מנהל, היו לכך אני מניח הרבה סיבות אך כבר מתחילת הדרך שמת לי לב שבכל פעם שאני יוצא עם הילדים החוצה אל המרחב הטבעי משהו מיד משתנה, הדבר הראשון שניתן היה לשים לב אליו כסיבה לשינוי זה העובדה שכשאנחנו נמצאים בחוץ כל הווליום של הגן

משתנה, אותם קולות שבתוך הגן יכולים להישמע כמו צרחות או צעקות הופכים בחוץ להיות רעש טבעי ולא בליל של בלאגן שלתחושת ליאורך שעות היום פשוט אט אט הוציא אותי מדעתי במובן מסוים, בהגעתי לגנים בבאר שבע ובתצפית על הילדים בחצר הגן לא יכולתי להתעלם מהעובדה כי הגן מתנהל בסמוך לאתר בנייה של שכונת בניינים בעיר, העובדה כי ישבתי שם לאורך שעות הבוקר בזמן שהילדים שיחקו בחצר ולא הייתי מסוגל להאזין לקולם של הילדים שלא לומר לקולם של ציפורים או רעשים טבעיים שאולי היו נוכחים אלמלא הרעש גרמה לי להבין כי יש פה נושא ששווה להתעכב עליו ואכן בסקירת הספרות בחרתי להביא גם נתונים מתוך עולם המחקר המציינים את השפעותיו של זיהום רעש על בריאותו הפיזית והנפשית של האדם, כמו כן גם לאחר הכניסה מחצר הגן אל תוך מבנה הגן ובמהלך המשחק החופשי של הילדים בתוך מבנה הגן חוויתי כי העובדה שכולם משחקים באזור קטן ומצומצם בין ארבע קירות גורם לכך שהתהודה במבנה היא משהו שלא ניתן להתעלם ממנו והביאה אותי לתחושה שהרעש נחוה אצלי באופן אישי בצורה מאד דומה לאיך שנחוה אצלי בלגאן, במובן של חוסר השקט ותחושת הפיזור שהוא מייצר אצלי, אני מודה שבעניין זה חוויתי לאורך השנים גם בגן שלי שהיכולת של הילדים להתכנס אל תוך עולמם וכמו "להתעלם" מהרעש שיש סביבם תמיד הפליאה אותי אך כאן נכנסת מורכבות נוספת והיא שאפילו במידה והילדים כביכול יכולים באופן לא מוסבר להכיל את הרעש הזה יותר ממבוגרים, העובדה כי הרעש הזה משפיע על מבוגרים וגורם להם להיות לאורך זמן בחוסר נוחות ולאחר מכן גם להגיב בצורה תואמת על תופעות יומיומיות ואינטראקציות בין הילדים גרמה לי לאורך השנים להבין כי ה- well being של המבוגר בעניין זה הוא לא פחות חשוב כי תוצר הלוואי המידי שלו יהיה תגובותיו לילדים, מה שמיד משפיע על ה- well being שלהם, כאן זה המקום שעלה מתוך הראיונות עם הגננות שקיימתי והעובדה כי שתיהן טענו כי העובדה שהגן מתנהל במרחב הפתוח גורם לכך שזיהום הרעש יורד ומאפשר להן יותר נשימה בתגובות שלהן כלפי הילדים, "האינטראקציה היא יותר פתוחה ונינוחה ועם אוויר, אני מרגישה ששם (במבנה) הייתי בתוך סיר לחץ אינסופי שהוא גם הגביר את האינטראקציות שלי איתם ואת חוסר הסבלנות שלי כלפיהם." (ציטוט מתוך הריאיון).

המרחב לא חי –

אחד הנושאים ששמתי לב אליו בתצפיות שונות שקיימתי בגנים אנתרופוסופיים היא שלמעשה על אף שמבחינת הגישה החינוכית שאליה אני יכול לחלוטין להתחבר וביחד עם זה שהמבנה הוא אסתטי ויפיפה ומלא בחומרים טבעיים שבהחלט מייצרים את האווירה שהייתי רוצה לייצר בגן הילדים שלי, אותה אווירה הרמונית ושקטה שאותה הרגשתי כשרק נכנסתי אל הגן, התחלתי לראות כי לאחר איזשהו פרק זמן של שהייה במרחב הגן שלהם אני באופן אישי מתחיל להרגיש חוסר נוחות מסוים, איזו תחושת עייפות שחוזרת על עצמה בכל פעם

מחדש כשאני מגיע לתצפית כזו, בניסיונות שלי לנסח לעצמי מהי אותה תחושת עייפות שמציפה אותי עולה שוב ושוב המסקנה כי המרחב, על אף כל הניסיונות "לעורר אותו לחיים" על ידי הכנסת חומרים טבעיים ואלמנטים אחרים, לאורך זמן התחושה היא כי הדברים הינם סטטיים ולא חיים, בראיונות שקיימתי עם נשות הצוות, הנושא הזה עלה מהן כמשהו שמשפיע על החוויה שלהן כנשות צוות את הגן "וגם חיבור למשהו שהוא צומח והוא חי..."(חלק מתוך הראיון).

החזקה של הילדים –

אחד הנושאים שחזרו על עצמם גם במהלך הראיונות, גם בחוויה האישית שלי כגן שזכה לעבוד גם בתוך מבנה הגן עם הילדים וגם בחורשה וכמו כן עלה גם בתצפיות שערכתי זה הנושא של החזקה של הילדים, לאורך השנים שוב ושוב עלתה אצלי התחושה כי איכשהו דווקא העבודה בחוץ, שנתפסת הרבה יותר ורדיקלית מבחינת רוב האנשים שעובדים בחינוך יש בה משהו רך יותר, נושם יותר ושדורש החזקה הרבה פחות "החזקה" של הילדים, בחוויה שלי לאורך השנים הרגשתי שדווקא המרחב בחוץ, בגלל שהוא מזמן מפגש עם החיים ה"אמתיים" מייצר אצל הילדים את רגש הכבוד לכללים שהמבוגר מנחיל בגן, התחושה שלי הייתה שהילדים מזדהים בצורה מאד יפה מתי כלל הוא אמתי במובן הזה שהוא נועד באמת בשביל לשמור עלי מפני סכנה או בא ללמד אותי כיצד להתנהל במרחב שהוא פחות מוכר לי כילד, שגורם לילדים לכבד את הכללים המאוד ברורים שדאגנו להנחיל לאורך השנים בגן.

בתחילת המחקר שלי לא ידעתי אם את הנקודה הספציפית הזו אוכל להביא כחלק מהתמות המרכזיות שלי במחקר משום שלא ידעתי אם זו תחושה שהיא לחלוטין סובייקטיבית שלי ואם גננת בגן שאתצפת בו או גננות שאיתן אערוך ראיונות יסכימו עם האמירות הללו שליוו אותי לאורך השנים, בסופו של דבר, בראיונות שקיימתי עם שתי נשות הצוות שלי זהו נושא מרכזי שעלה משתיהן שבו הן מתארות כיצד העבודה בתוך המבנה לאורך השנים הוציאו מהן דברים הרבה פחות נעימים כנשות חינוך משום שהן הרגישו שהן כל הזמן צריכות להיות בסוג של מרדף אחרי הילדים לגבי מה מותר ומה אסור להם לעשות ושדווקא במרחב החיצוני הן מרגישות שפתאום חלה שם הקלה גדולה ושהן סוף סוף יכולות להיות עסוקות בללמד את הילדים כיצד נכון לגשת לדברים להבדיל מלומר לילדים במשך כל היום לא לגשת לדברים מסוימים – מתוך ראיונות בנושא הכללים בגן יער אל מול גן במבנה:

א. "וואו.. וואו.. הטונים ירדו, ה"אל אל אל, לא, אל תיגש, אל זה" נעלם. יש מילים חלופיות, "בוא ננסה, בוא נבדוק, בוא נראה אם אפשר, תנסה את זה, אתה יכול זה אפשרי". החופש להתבטות, החופש לעשות, החופש.. ילד!"

ב. "אני מרגישה שהכללים במבנה הם מאוד תומכים את הנוחות של הגננת ומזההם נובעים ובגלל זה הרבה פעמים יש לילדים קשיים לקבל אותם כי הם לא תואמים את מה

שמתאים להם, הם תואמים את מה שמתאים למבוגרים שנמצאים איתם ובגן הזה הכללים תואמים את הצרכים של הילדים ובגלל זה הם גם הרבה יותר מקבלים אותם ויש משהו הרבה יותר אמיתי בכללים האלה, הכללים האלה באמת נועדו להם והם שומרים עליהם ובגלל זה יש הרבה פחות חיכוכים ובדיקת גבולות".

הדבר שמאד הפתיע אותי אם אפשר לומר בנושא ההחזקה של הילדים לאורך היום היה שאני באופן אישי בתצפית שקיימתי הרגשתי כי בשלב מסוים אין לי נשימה יותר, משהו בי מתחיל לזוז בחוסר נוחות בכיסא שלי והבנתי ביני לבין עצמי שהתחושה היא שהכול כביכול מתנהל מאד בשקט בגן שבו קיימתי את התצפית אך התחושה היא שהכל מאד קפוף, איזו חוויה של החזקה שהיה לי קשה להבין האם זו שוב חוויה סובייקטיבית שלי או שמא אני חווה את הלך הרוח בצורה נכונה. לקראת סוף היום בשיחתי עם הגננת כשהתייחסתי לתחושות האלה שעלו אצלי היא אמרה: " זה בטח הרבה יותר קל לעבוד בחוץ בגלל ש"להחזיק" את הילדים בתוך מבנה זה הרבה יותר קשה.

הנקודה הזו היא נקודה קריטית מבחינת המחקר שלי משום שאני תוהה האם העובדה שהגננת מתאמצת להחזיק את הילדים מיטיבה עמם או שמא היה עדיף שהילדים יחוו מבוגר שמתנהל בנחת?

Well being של הצוות –

לאורך השנים בגן התחזקה אצלי יותר ויותר התחושה כי המצב שבו אני כמבוגר אהיה בו מבחינת ה- WELL BEING שלי ישפיע בצורה מכרעת על הפניות והשמחה שבה אני אגיד לילדים בגן שלי, מהמקום הזה הרגשתי כי העובדה שאני עובד עם הילדים בחוץ עוזר לי קודם כל להיות בתחושה טובה אל מול הילדים וזה כבר חשוב בפני עצמו. בתצפיות ובראיונות שערכתי על נושאים דומים שנוגעים בעניין הזה ועל כן הרגשתי שזו בהחלט תמה מרכזית שעלתה במחקר שלי,

מתוך אחד הראיונות – "מה השתנה באינטראקציה עם הילדים... גם האינטראקציה היא יותר פתוחה ונינוחה ועם אוויר, אני מרגישה ששם הייתי בתוך סיר לחץ אינסופי שהוא גם הגביר את האינטראקציות שלי איתם ואת הסבלנות שלי כלפיהם. וכאן אני מרגישה שאני יכולה לנשום יותר ואז להיות בקרבה יותר ולהיות.. בגלל שאני במקום יותר מחובר, האינטראקציה יותר מחוברת והיא לא מנותקת, אין איזה משהו שחוצץ ביני לבינם."

כמו כן גן בתצפית הנושא עלה וציטטתי אותו קודם לכן באמירה של הגננת כי היא מניחה שהעבודה בחוץ היא קלה יותר משום שיש פחות צורך להחזיק את הילדים.

במהלך עבודת המחקר שלי ביקשתי לבדוק את השפעתו של המרחב הטבעי על תחושת ה WELL BEING של הילדים, התחלתי את עבודתי בניסיון קודם כל להגדיר מהו אותו WELL BEING שאליו אני מכוון, נעזרתי לשם כך בכל מיני מחקרים ועבודות שנעשו ברחבי העולם שניסו להגדיר מהו הדבר הזה ומה ההשפעות של זה על תפקודו של האדם, בעבודתי גיליתי כי אכן בן אדם שנמצא בתחושת WELL BEING גבוה תפקודו בכל תחומי החיים משתפר, בהמשך חיפשתי להבין האם למרחב הטבעי יש השפעה על רמת ה- WELL BEING של האדם וגם בעניין זה גיליתי כי מתוך מחקרים שונים עולה כי במחקרים שונים שנעשו על אנשים שהוצבו במרחבים טבעיים לעומת אנשים שנמצאו במרחבים סגורים בסיטואציות דומות אכן תפקודם של אותם אנשים שהוצבו במרחבים טבעיים רמת ה- WELL BEING שלהם עלתה והשתפרה.

כמו כן רציתי לבדוק במהלך העבודה אם כן מדוע הגענו כתרבות לכך שרוב העבודה החינוכית שלנו מתקיימת כפי שהיא מתקיימת בתוך מבנים ועל אף שהיה קשה למצוא נתונים המצביעים בדיוק על עניין זה היה אפשר לראות כי הבחירה בחינוך מלכתחילה לאורך ההיסטוריה במיוחד במאות האחרונות נבעה מהרצון בלייצר שליטה באנשים ובהמשך הבחירה בקיום המבנה החינוכי הנוכחי נבעה מצרכים תרבותיים בני אותה תקופה כמו הצורך שעלה עקב המהפכה התעשייתית והצורך בעוד ידיים עובדות.

בהמשך קיימתי תצפיות וערכתי ראיונות עם נשות צוות שיצא להן לעבוד גם בגן יער וגם בגנים המתקיימים בתוך מבנה ואת התצפית שערכתי קיימתי בגן אנתרופוסופי שבו הגישה החינוכית שהונחלה בגן דומה לזו המונחלת בגן יער במובן של התפיסות החינוכיות על מנת לבדוד את המשתנה המרכזי שהוא המרחב הטבעי אל מול המרחב הבנוי. לאור התצפיות והראיונות שקיימתי ראיתי כיצד שוב ושוב אנשי הצוות שאתם ערכתי את הראיונות או לחילופין שבגן שלהן ערכתי את התצפית וכמו כן התחושות שמלוות אותי לאורך כל השבע שנים האחרונות שבהן ניהלתי את הגן במצפה רמון ראיתי כי באופן חד משמעי למרחב יש השפעה מכרעת על תחושת ה- WELL BEING בין אם של המבוגר ובין אם של הילדים. ראיתי כיצד הנושא של זיהום רעש יש בו כדי להשפיע על תחושת הבריאות של הילדים, כיצד הוא יכול לייצר מתח ומחלות שונות וכיצד הוא מייצר אצל המבוגר את התחושה כי הצורך בהחזקה הוא גבוה יותר בתוך מבנה הגן, כמו כן קיבלתי את התחושה מנשות הצוות השונות שהעבודה במרחב הטבעי השקיטה את הצורך שלהן בשליטה, גרמה להן לחוש מחוברות יותר לעצמן וילידים ומתוך כך גם מאפשרת להן להגיב בצורה טובה יותר, רגועה יותר וגמישה יותר אל מול הילדים במצבים שונים. לאורך המחקר זיהיתי כי הגננות כולן גם בתצפיות וגם בראיונות מדברות על כך שהעבודה בחוץ היא קלה יותר עבורן והדבר הזה העלה אצלי את השאלה בנוגע לתפיסתנו את נושא החינוך, ועלתה אצלי השאלה בנוגע

להאם תפקידנו כמחנכים הוא לעבוד תחת עומס ומאמץ גדול בניסיון לחנך את הילדים והאם זה אכן מיטיב עם הילדים לחוות את המבוגר האחראי כמבוגר הנמצא תחת התחושה כי עבודתו היא עבודה קשה ושעליו "להחזיק" את הילדים. הדבר הזה מביא לתחילתה של הסקירה הספרותית שלי ולעובדה כי כיום אחוזים גבוהים של עובדי החינוך אינם מחזיקים מעמד לאורך זמן בתוך המערכת הציבורית ובחרים כבר בחמש השנים הראשונות לעבודתם לעזוב מערכת זו ולחפש לעצמם אלטרנטיבה מוצלחת יותר לעיסוק ביומיום שלהם. (ד"ר רינת ארביב - אלישיב, 2013)

העבודה על מושא המחקר הזה עזרה לי להבהיר לעצמי מושגים שעד כה היו חלק מתחושות שליוו אותי לאורך השנים אך לא תמיד נוסחו באופן מדויק ולהבין כי לאותן תחושות שחוויתי קיים בסיס מחקרי, בין אם זה במובן של מהו WELL BEING, מה השפעתו על התפתחותו ותפקודו של האדם ובין אם זה במובן של מה תפקידו ואפשרותו של המרחב הטבעי בכל הקשור ביצירת מרחב נעים יותר ללמידה, מרחב נעים עבור הילדים וכמו כן גם מרחב נעים עבור המבוגר שבתורו מעביר לילדים את תחושת הנוחות והנועם שבה הוא חש.

אני ער לכך שאנשי חינוך רבים תופסים את האפשרות של עבודה בטבע עם ילדי הכיתה שלהם כתפיסה שהיא רדיקלית ולא מעט מהם חווים זאת משום שהם לא התנסו בכך, מה גם שבהתנסויות החד פעמיות שבהן המורות מתנסות הן מוצאות את עצמן לא פעם בתחושה גדולה של חרדה וחשש מדברים שעלולים לקרות ומהתחושה כי הן לא מגובות על ידי המשרד מבחינת כיסוי ביטוחי וכן הלאה. עם זאת מטרתי בעבודה זו ובבחירה שלי לקיים את הגן בתוך המערכת הציבורית היא להביא את אט אט עוד ועוד אנשי חינוך אל המקום שממנו יסכימו להתנסות ולעבור דרך החששות שעולים אצלם בנושא זה מתוך מחשבה כי גגנת או מורה שתסכים להתנסות בכך ותסכים לעבור דרך הפחד והחשש שמציף אותה ביציאה שלה החוצה עם הילדים תגלה כי התחושה שלה עם הילדים בחוץ תהיה שונה בהרבה ממה שהכירה עד היום ולאט לאט אף תבחר "להתמכר" לאפשרות המיטיבה הזו עבורה ועבור הילדים שאיתם היא עובדת ותבחר לצאת עוד ועוד החוצה אל המרחב הטבעי. בכך יעשה שינוי רדיקלי של ממש של מערכת החינוך כפי שאנחנו מכירים אותה כיום כי אנשי החינוך יגלו את מהותו האמתית של החינוך כשהם יהיו בפניות למפגש נעים עם ילדי הכיתה שלהם, מפגש שיכלול תחושת חיות גבוה, תחושת ערך עצמי של שני הצדדים ותחושה כי ניתן לסמוך על הילדים.

סיכום –

את עבודתי זו התחלתי באמירה כי בשבע השנים האחרונות הייתי עסוק בהפיכת גן ילדים של משרד החינוך לגן הפועל במתכונת של גן יער וכי לאורך השנים חוויתי על בשרי כיצד העבודה בחוץ עם הילדים היטיבה עמי ועמם ותחושת ה-WELL BEING של כולם עלתה. הניסיון שלי בעבודה זו היה להתחקות אחר מהי אותה תחושת WELL BEING מה מביא אותה ומה טיבה ואכן גיליתי בעזרת מחקרים שונים שקראתי על כך שתחושה זו קשורה באופן ישיר להשפעה על נפשו של האדם וכמו כן שיש למרחב הטבעי השפעה על אותה תחושה זו, מתוך המקום הזה ניסיתי במהלך העבודה ובשיטת מחקר שהייתה בחלקה SELF REFLECTIVE והתבססה על ניסיוני ועל חוויות החיים שלי בשבע השנים האחרונות ובמקביל גם נשענה על ראיונות חצי מובנים ועל תצפיות שנעשו בגנים אנתרופוסופיים להתחקות אחר תחושותיהן של גננות נוספות שזכו לעבוד בשני סוגי הגנים הללו. לאורך העבודה ראיתי מכוונים שונים כי אכן בדומה למה שאני חוויתי באופן אישי יש למרחב הטבעי השפעה מכרעת על תחושת ה-WELL BEING ומכאן שגם על יכולת ההתפתחות התקינה והבריאה של נפש האדם בכלל והילד בפרט.

כמו כן, לאורך העבודה נחשפתי לתחומי מחקר חדשים שלא חשבתי עליהם לפני שהתחלתי לחקור את הנושא כמו השאלה מדוע כתרבות הגענו אל המקום שהגענו אליו ומהו חינוך בכלל בראי התפיסה התרבותית לאורך אלפי השנים האחרונות, כמו כן נושא מרתק נוסף שיצא לי לחקור בתוך העבודה הוא נושא "זיהום הרעש" שאנחנו כתרבות חשופים אליו מאד ושמים עליו מעט מדי דגש ומחשבה בהקשר של ההשפעות של זה על הבריאות הנפשית ומתוך כך גם הבריאות הפיזית.

העבודה היוותה עבורי הזדמנות לחדד, להעמיק ולדייק את ההבנות שלי בנוגע לתפקידו של המרחב הטבעי, למה מסתתר מאחורי צמד המילים – well being וכמו כן להשפעתו על נפש האדם. ועזרה לי לנסח בצורה טובה יותר את ההבנה כי למרחב הטבעי אכן השפעה מכרעת על מדד זה של תחושת בריאות של האדם ולהבין כי אין זה עניין סובייקטיבי שלי אלא משהו אובייקטיבי שאנשי חינוך שונים שראיינתי או שתצפתי עליהם הביאו את תחושותיהם הדומות ביחס לדברים.

אני מאחל לכך שעוד ועוד אנשי חינוך יבינו את העומק הקיים באפשרות לייצר שינוי אמיתי במה שהם מכירים כיום כ"עבודה חינוכית" על ידי שימוש בכלי הפשוט של היציאה לטבע שיאפשר להם אולי לראשונה לפגוש את הילדים ממקום של שקט, נחת ופניות.

- Barbara L, f. C. (2005). Positive emotions broaden the scope of attention and thought-action repertoires. *PMC*, 313-332.
- Huppert, F. A. (2009). Psychological Well-being: Evidence Regarding its Causes and Consequences. *IAAP*.
- joseph.p forgas, r. f. (2018). *the socia psychology of living well*. sydney: routledge.
- Forest school and its impacts on young childrens: case studies in .(2007) 'liz O'Brian, R' M .249-253 ,*ELSEVIER* .Britain
- New economic foundation (NEF). (2008). *five ways to wellbeing: the evidence*. UK: publication.
- Patricia A. Hansen-ketchum, E. A. (2010). Engaging with nature to promote health: bridging research silos to examine the evidence. *Oxford University press*, 1-9.
- sobel, d. (2016). *Nature preschools and forest kindergartens, the handbook for outdoor learning*. Yorkton court: Redleaf press.
- גוטליב, ד' א'. (1997). מה זה הרעש הזה. *ירוק - כחול - לבן*.
- גלעד, ד' ט'. (2010). קיצור תולדות בית הספר. *הד החינוך*, 42-44.
- ד"ר רינת ארביב - אלישיב, ד' ו'. (2013). נשירה מהוראה בישראל, מיהו המורה הנושר? וכיצד המערכת החינוכית מתמודדת עם התופעה. *מכון מופת*, 28.
- ליוש, ד' ב'. (2015). מיצובו של החוקר בשדה המחקר, בין שומרת סף לסוכנת שינוי.

נספחים:

ראיון חצי מובנה עם אשת צוות מהגן שלי (שירי).

רון אז אהלן שירי!

אני אשמח.. אנחנו בעצם עושים ראיון בהקשר של עבודה בשיטות מחקר וקודם כל אפשר שקצת תספרי לנו על עצמך, מאיפה את, איפה גדלת, בת כמה את, איפה את חיה היום?

שירי: אז ככה אני שירי יפרח, בת 45. נשואה לאבי יפרח. אני במקור דימונאית אבל את רוב שנותי אני העברתי בפנימיה "ויצו רחובות". עבדתי גם בגנים רגילים, גם בגן יער שיש לי את הזכות. מאוד אוהבת את העבודה, מאוד אוהבת ילדים וזה לא... העבודה שלי עם הילדים זה משהו שלמדתי, זאת אומרת מגמת חינוך ילדים בבתי ספר וזה היה ללכת אליו מבחירה. זה משהו שאני אוהבת ומאוד רוצה לעשות. אהה זהו.

רון: אני אשמח אם תספרי לי קצת על הרקע החינוכי שלך, מה הביא אותך לעבוד עם ילדים?

שירי: אהבת הילדים. מאוד אוהבת ילדים, מאוד אוהבת לקבל מהם פידבקים, מאוד אוהבת לראות את השמחה שלהם בעיניים, לראות אותם מאושרים, להעניק, לחנך, להעביר ידע, לקבל ידע מהילדים!
יש המון ילדים שיכולים ללמד אותי המון דברים.
אוהבת, פשוט אוהבת ילדים.

רון: מקסים. וכמה זמן את כבר עובדת עם ילדים?

שירי: אני במקצוע הזה כבר 24 שנים. עבדתי 18 שנים ב"נעמת" עם פעוטות וכשזה נסגר עברתי למועצה, לעבוד עם ילדים יותר גדולים ואני כבר 5 שנים איתם.

רון: מהמם. ואיך הייתה באופן כללי החוויה שלך בעבודה עם ילדים בגנים לפני שהגעת לעבוד בגן יער?

שירי בעיקרון יש לי זרימה עם כל גננת, עם כל סייעת, עם כל אחת כאילו אני יכולה להציע, אני לא יכולה להגיד במקום, אבל לא יודעת.. לא מתחברת לשיטת לימוד שיש היום בגנים. "תלמד לקרוא, לכתוב" זה ילד בגן. כשהוא יודע לכתוב בגן, לקרוא בגן, לדבר אנגלית בגן.. מה הוא יעשה בכיתה א'?

רון: אוקיי, ועוד קצת על החוויה שלך (יש הפרעה קטנה במהלך ההקלטה) לאו דווקא בגן יער אלא בהקשר לגנים, ככה בלי הביקורת. רק החוויה.

שירי: החוויה היא נהדרת, אני נמצאת עם הילדים, הם משחקים אבל שוב הם יותר לומדים, הם יותר... אין להם הזדמנות להיות ילדים.

רון: אוקיי, בסדר גמור. מצויין. ואוקיי עכשיו כמה שאלות קצרות על החיבור שלך לטבע. קצת לשמוע על זה אז גם באמת, מה הוא טבע בשבילך?

שירי: טבע בשבילי זה מרחב, זה ירוק, זה מים, זה זרימה. חופש. כוכבים, שמש, ים. חופשיות.

רון : אוקיי ונגיד עד כמה הטבע נכח בילדות שלך או באופן כללי כמה הוא נוכח בחיים הפרטיים שלך ?

שירי : המון.. המון .

רון : גם היום ?

שירי: המון. גם כילדה , גם כבוגרת , גם כנשואה תמיד מטיילת. תמיד.

רון : כן ? מה .. תני דוגמה

שירי: החופשות שלנו זה היה בים , ימית לפני הפינוי , צמח על החופים עם אוהלים , צידניות עם דברים , מקלחות משותפות , חופש ומרחב . אני לא אוהבת סגור .

רון : אוקיי

שירי: אני אוהבת פתוח! אור !

רון : אוקיי , מצויין . והיום כאישה בוגרת , אשת משפחה וזה ?

שירי מטיילת , חופשי מטיילים. זה גם החינוך שלי לבנות, בגלל זה אני שולחת אותן לתנועות נוער. בעיקר לא לתנועות הסגורות , אלא לתנועות הפתוחות "בני עקיבא" , "אריאל" , מה שבא לכן תבחרו. העיקר לצאת!

הם מטיילים המון, הם מכירים את הארץ דרך הרגליים ולא דרך האוטובוסים ולא דרך הרכבים . בסדר הם נוסעים כדי להגיע למקום אבל הם מטיילים בשבילים . השנה הילדה יוצאת לטיול "שביל ישראל" שזה דבר אליפות בעיני!

רון: מהמם .

שירי אני מחנכת אותם לזה , להכיר את הארץ דרך הרגליים.

רון: מקסים. ומה הביא אותך לעבודה בגן יער ?

שירי השינוי ששם נותנים לילדים להיות ילדים.

רון: אבל מה הביא אותך לזה ?

שירי מה הביא אותי לזה?

רון: אפילו ברמה הטכנית .

שירי ברמה הטכנית זה התחיל כהחלפה של הסייעת הקבועה ביום החופשי שלה שאני הסייעת המשלימה . והאושר של הילדים לראות אותם של "אל תעשה, אל תיקח , אל תיגע, לא בזה לא פה " כמו שאמרת להחליף את הלא באיך אפשר ואפשר! אז במקום להרחיק אותם מהאש , בונים להם מעגלים והם לומדים את החוקים ואת הכללים. במקום להגיד להם לא לטפס על העץ, למצוא את העץ הנכון שכן אפשר לטפס עליו וכן אפשר להיות עליו בצורה

הכי בטיחותית ובצורה הכי יעילה . במקום להגיד להם "אל תיגע בסלט" כן נותנים להם לחתוך את הירקות, כן נותנים לאחוז בסכין . זה להחליף .
רון: מקסים . כמה זמן את כבר עובדת בגן יער ?

שירי אני עובדת בגן יער שנתיים כסייעת משלימה ובשנה האחרונה עבדתי כבר כסייעת אם חמישה ימים בשבוע.
רון: כן. מהמם. מה את מרגישה שהשתנה בנוגע לכללים שהנהגת בגן רגיל לבין הכללים שאת מנהיגה בגן יער?

שירי וואו.. וואו .. הטונים ירדו, ה"אל אל אל , לא, אל תיגע , אל זה" נעלם. יש מילים חלופיות , "בוא ננסה , בוא נבדוק , בוא נראה אם אפשר, תנסה את זה, אתה יכול זה אפשרי " . החופש להתבטות , החופש לעשות , החופש.. ילד!

רון: אוקיי, מקסים. מה .. מה את מרגישה שהשתנה באינטרקציה שלך עם הילדים בהקשר הזה ? במעבר לגן יער, איך האינטרקציה שלך ?

שירי כשאני כל הזמן אומרת לילד " אל תיגע, אל תעשה , אל זה.. " הוא מפתח איזשהו משהו של חוסר רצון להתקרב כי "כל הזמן היא תגיד לי לא, אז למה אני אלך" . וכשאתה אומר לילד "בוא ננסה בוא נבדוק" אז כן יש לו את הרצון להתקרב..הקרבה...

רון: מקסים. אוקיי מצויין. יש לך דוגמאות לזה ככה מהשנה האחרונה שאת איתנו בגן?

שירי לפני שהגעתי לגן זה היה המילים כמו "את מעצבנת, את כל הזמן אומרת לא, את כל הזמן אומרת אל תלך לשם, אסור לנו להיות שם" . ובגן יער יש חוקים, יש כללים, יש גבולות. אני לא צריכה להגיד את זה כי הם יודעים מה. הם לא מתקרבים לשם , הם יודעים עד איפה הם צריכים ללכת , עד לאן צריך להגיע .. אני לא משתמשת במילים האלה בכלל וכשהם עושים משהו טוב אני מרגישה כיף לתת להם את החיזוק החיובי "כל הכבוד, אני גאה בך שהצלחת " .

רון: מקסים. ואת יכולה להגיד, להצביע על משהו שהשתנה באינטרקציה שלך עם ההורים של הגנים זאת אומרת במעבר מגן רגיל לגן יער?

שירי: כן כן, כשאתה אומר כל הזמן לילד " לא לא לא" הילד הולך הביתה ואומר את זה להורים וזה בסדר , אבל אני לא אשמה כי אלה החוקים והנהלים של המקום וכשילד בגן יער הוא חופשי ולא צריך להשתמש במילים האלה אז ההורים יותר שמחים כי הם לא מקבלים פידבקים שלילים על הילד, יש פידבקים חיוביים . במקום סגור זה פידבקים לא נעימים .

רון : אוקיי.

שירי: אז מתפתח איזשהו רגש לא נעים כלפי אותה סייעת או גננת .

רון: אוקיי מצויין. ומה השתנה לגבי התכנים שאת מלמדת פה ופה בין הגנים ?

שירי לא השתנה , זה אותו הדבר מבחינתי פשוט במקום סגור ולהראות את זה על לוח אני מראה את זה בטבע.

רון: אוקיי , ויש משהו ב..נקרא לזה באווירת הדברים ? דיברת קודם על זה שבגן לומדים

שפה , לומדים זה ..

שירי גם בטבע אפשר ללמוד את זה. אני בכלל כאילו .. בטבע אפשר ללמוד מתמטיקה , בטבע אפשר ללמוד היסטוריה , בטבע אפשר ללמוד על טבע האדם , בטבע אפשר ללמוד על הכל! אותו הדבר.

רון: אבל מבחינת מה שאת חווה..

שירי פשוט מעבירים את זה בדרך אחרת.

רון: אוקיי, בהקשר הזה .. הדרך האחרת הזאת , את יכולה קצת להרחיב קצת על הדרך האחרת הזאת ? בחוויה שלך בין גן רגיל לגן..

שירי: נאמר פסח , אנחנו רק מספרים להם דרך הספר על יציאת מצרים . דרך הספר על אפיית מצות, דרך הספר על ועל ועל..
בגן טבע אנחנו עושים את המסלול של יציאת מצרים , אופים את המצות, הם מכינים את הבצק, הם כותשים את... את החרוסת ואת הכל. אז זה הבדל מהותי בין לחוות את זה דרך ברגליים לבין לחוות את זה ספר.

רון: א יכולה לתאר לי את חווית ה- well being של הילדים ושל הצוות בהבדל שבין שני סוגי הגנים?

שירי: אני חושב שפשוט אין מה להשוות, כמו שאמרתי קודם, ברגע שאני לא עסוקה בלהגיד כל הזמן לילד אל תעשה כך ואל תעשה כך ואני יותר פנויה לאפשר לו ולחשוב ביחד איו איך אפשר כן להתנסות בדבר הזה שמעניין אותו זה גורם לזה שכל חווית ה- well being משתנה לחלוטין כי הכל קורה יותר בנועם ובנחת.

רון: ומה את חושבת על ההשפעה של זה על תהליכי ההתפתחות והגדילה של הילדים?

שירי: אני לא מומחית ואני יכולה רק לדבר מתוך מה שאני חווה אצל הילדים אבל אם אתה שואל איו בנוגע להתפתחות הילדים אז אני באמת מרגישה שאין מה להשוות ואני חווה שהילדים פה מתפתחים בצורה בריאה, שקטה וטובה.

רון: אוקיי , מצויין יופי. יש משהו שלא השתנה בחוויה שלך בין שני המרחבים האלה ? משהו שאת יכולה להגיד שהיה נכון לשם והוא נכון גם היום בגן יער .

שירי לא , לא חושבת שיש משהו כזה .

רון : הכל השתנה ?

שירי הכל השתנה אצלי כאילו.. הראיה, הכל. הכל.

רון: אוקיי, טוב. תודה רבה! נראה לי שזהו...

ראיון חצי מובנה נוסף (מואה):

רון: אהלן מואה!

אני רוצה לשאול אותך כמה שאלות על ההבדל בהחוויה שלך בין גן רגיל לבין גן יער ואשמח לתשובות ממוקדות ופשוטות. אז .. קצת עלייך , את יכולה לספר לי קצת על עצמך , מאיפה את , איפה גדלת , בת כמה את , איפה את חיה היום ?

מואה: אז אני גדלתי ביבנה ואני בת 32 , ואני גרה עכשיו במצפה רמון.

רון: אוקיי.

מואה: זה כאילו שיחה ?

רון: לא זה יותר תשובות.

מואה: וקצת על עצמי..

רון: את יכולה לספר לי קצת על הרקע החינוכי שלך? מה הביא אותך לעבודה עם ילדים?

מואה: אז מגיל צעיר הייתי בתנועת נוער והדרכתי שם ושם הרגשתי בבית בעבודה עם הילדים. והרגשתי שם שזה המקום שאני פורחת בו ושהוא ממלא אותי ואחריי הרבה שנים בתנועה , מיציתי את ההדרכה שלי של בני הנוער והרגשתי שנתתי שם מספיק ושאני רוצה לנסות לגלות את עולם הילדים.

רון: כמה זמן כבר את עובדת עם ילדים ?

מואה: עם ילדים בכלל?

רון: כן, עם ילדים בכלל ואולי גם עם ילדים בגיל הרך.

מואה: עם ילדים בכלל מכיתה י' מגיל 16 ועד היום ברצף בלי הפסקה חוץ מנסיעה להודו. ועם ילדים בגן זה מגיל 24.

רון: 8 שנים.

מואה: כן.

רון: ואיך הייתה באופן כללי החוויה שלך של לעבוד עם ילדים לפני ההגעה לגן שלנו , לגן יער?

מואה: היא הייתה מורכבת כי מצד אחד הרגשתי שם שאני.. הרגשתי שזה הכיוון שלי והרגשתי שאני עושה טוב להם, ושהם ממלאים אותי. אבל הרגשתי שאני לא במקום. היו דברים בגנים שעבדתי בהם בתור סייעת , גם בגנים פרטיים וגם בגני עיריה שהיו לי קשים. כל פעם בגן אחר.. כל גן אחר הביא קשיים אחרים אבל בכל הגנים הייתה הרגשה שזה לא בדיוק מה שמתאים לי ומה שטוב לי ושאני לא מוציאה מעצמי את הכי הרבה שלי או הכי טוב שלי.

רון: אוקיי, קצת על הקשר שלך עם הטבע, מהו טבע בשבילך? כמה הוא נכח בילדות שלך? כמה הוא נוכח היו בחיים שלך, איזה תפקידים יש לו?

מואה: יש לו תפקיד מאוד מרכזי בחיים שלי מכשני קטנה, כזה ההורים היו לוקחים אותנו לטיולים ותמיד אני הייתי הכי נלהבת מכל המשפחה ותמיד מאוד אהבתי לצאת לטייל ולראות מקומות וללכת ברגל ולהרגיש כזה את החוץ.. את העצים, את השמיים, את העולם הזה. וזה.. הקשר הזה התהדק מכיתה ח' כשהצטרפתי לחוגי סיירות ואז טיולים נהיו ממש חלק יום יומי מהחיים שלי. וכל פעם בטיולים גם מאז בתור ילדה וגם היום אני מרגישה ששם אני במיטבי.

רון: אוקיי. חזרה לגן שלנו, מה הביא אותך לעבודה אצלנו, לגן יער בעצם?

מואה: אחריי שנה אחת בסך הכל שעבדתי בגן עיריה, והרגשתי שם מאוד מאוד לא מחוברת למה שקורה והייתי כל היום בתוך המבנה עם הילדים והייתי בעיקר עצבנית ועצובה ולא הצלחתי.. לא הצלחתי להביא את עצמי שם. החלטתי בסוף השנה שאני עוזבת ועוד לא ידעתי שאני אהיה בגן הזה אבל ידעתי שאני צריכה למצוא לעצמי גן אחר שהוא לא בסדר הרגיל, שהוא לא מתקיים בצורה הרגילה שלו וכששמעתי על הגן אז הרגשתי שהוא בדיוק המקום שאני יכולה להתפתח בו ואז החלטתי שאני מנסה את מזלי בו וש..

רון: אז כמה זמן את כבר עובדת בגן הזה?

מואה: שנתיים.

רון: אוקיי. מה את מרגישה שהשתנה בנוגע לכללים שהנהגת בגן במבנה לעומת עכשיו? איך את מרגישה עם זה?

מואה: אני מרגישה שהכללים במבנה הם מאוד תומכים את הנוחות של הגננת ומזה הם נובעים ובגלל זה הרבה פעמים יש לילדים קשיים לקבל אותם כי הם לא תואמים את מה שמתאים להם, הם תואמים את מה שמתאים למבוגרים שנמצאים איתם ובגן הזה הכללים תואמים את הצרכים של הילדים ובגלל זה הם גם הרבה יותר מקבלים אותם ויש משהו הרבה יותר אמיתי בכללים האלה, הכללים האלה באמת נועדו להם והם שומרים עליהם ובגלל זה יש הרבה פחות חיכוכים ובדיקת גבולות.

רון: אוקיי. מה את מרגישה שהשתנה באינטרקציה שלך עם הילדים? אני אשמח גם לכמה דוגמאות.

מואה: מה השתנה באינטרקציה עם הילדים... גם האינטרקציה היא יותר פתוחה ונינוחה ועם אוויר, אני מרגישה ששם הייתי בתוך סיר לחץ אינסופי שהוא גם הגביר את האינטרקציות שלי איתם ואת הסבלנות שלי כלפיהם. וכאן אני מרגישה שאני יכולה לנשום יותר ואז להיות בקרבה יותר ולהיות.. בגלל שאני במקום יותר מחובר, האינטרקציה יותר מחוברת והיא לא מנותקת, אין איזה משהו שחוצץ ביני לבינם.

רון: אוקיי. מה השתנה באינטרקציה שלך עם הורי הגן? אם את יכולה לתת לדוגמאות..

מואה: עם ההורים.. עם ההורים מה השתנה... נראה לי שגם עם הורים האינטרקציה היא יותר פתוחה והיא יותר חופשית ויש מקום לשיח שהוא קצת אחר. שם הכל היה מאוד קורקטי

וכאן פשוט מעצם זה שכולנו חולקים את המרחב הזה ונתמכים ממנו אז זה גם מוציא מאיתנו המבוגרים , גם ממני וגם מההורים תקשורת שהיא יותר פותחה וסיפורים מהילדים שהם יותר מחוברים .

רון: את יכולה לתת דוגמאות למה זה אומר מחוברים ?

מואה: דוגמאות ש..

רון: באופן כללי דוגמאות לאינטרקציה שלך עם ההורים ובאמת גם לדוגמאות לאינטרקציה שלך עם הילדים .

מואה: רגע אני צריכה להיזכר.. דוגמאות לאינטרקציה עם ההורים זה למשל כשאני מספרת לאמא שהבת שלה מצליחה לטפס על עץ שהיה לה מאוד קשה לעשות את זה והיא עברה שם דרך והילדה מאוד גדלה מתוך הטיפוס הזה וגם זה הסב הרבה אושר לילדה וגם לאמא וזה מתוך.. יש משהו בחוויה של טיפוס על עץ שהוא אין לו תחליף בגן רגיל. יש גם מאמץ וגם התגברות על פחד וגם גילוי של הגוף וכל הדברים האלה ביחד הם.. וגם חיבור למשהו שהוא צומח והוא חי אז אלה הדברים שיוצא לי לשנתף הורים , בחוויות של הילדים שלהם. שזה חוויות אחרות מגנים רגילים . ואינטרקציות עם ילדים , דוגמה לאינטרקציה עם ילד שהיא..

רון : שהיא שונה מאינטרקציה שהייתה לך עם ילדים בגנים רגילים .

מואה: הייתה לי שיחה עם אחד הילדים ש... שלקחתי אותו הצידה ו.. והוא דיבר איתי על זה שהוא אוהב לעשות את הצרכים שלו במבנה ושיתפתי אותו שאני פחות אוהבת לעשות את זה בתוך מבנה ואז הוא שיתף אותי , הוא שאל אותי "את יודעת מה אני הכי אוהב בחורשה שאין במבנה?" ושאלתי אותו "מה?" והוא אמר שהוא יכול להמציא משחקים וזה נראה לי כזה התמצית של הדברים .

רון: אוקיי. מה השתנה בנוגע לתכנים שאת מלמדת בין המבנה ל..?

מואה: התכנים בגן רגיל הם מרגישים לי הרבה יותר חיצוניים, הם הרבה יותר מתבטאים בציורים ופלקטים ומתעסקים הרבה יותר בניראות שלהם ו..והתכנים בגן שלנו הם קשורים בחיים שלנו , במה שאנחנו פוגשים בחוץ בחיות עונות השנה הן מורגשות על בשרנו , לא צריך פלקטים מצויירים על איך נראה ענן ואיך נראה גשם . פשוט מרגישים את כל הדברים האלה עלינו.

רון: מה לא השתנה בחוויה בין שני המרחבים האלה ?

מואה: מה לא השתנה.. לא השתנה החיבור הפשוט של .. שלי עם הילדים , שזה תמיד היה ותמיד יהיה נראה לי שהיכולת ליצור קרבה , ו...והרצון לאפשר לילד להביא את מי שהוא , כאן בגן.. בגן הזה אני מרגישה שאפשר יותר.. אני יכולה יותר לעשות את זה אבלהקשר הבלתי האמצעי ביני לבינו זה גם משהו שהיה שם וגם משהו שיש כאן.

רון: איך את חווה את השקט שלך ושל הילדים ביחס שבין גן המתנהל במבנה לגן המתנהל ביער?

מואה: בגלל הדברים שאמרתי קודם, כמו העובדה שהכללים פה הם אמיתיים ונועדו כדי לשמור על הילדים או שהתכנים פה מבוססים על מה שקורה פה באמת ופחו על תכנים שאני כמבוגרת מביאה לילדים שאלו שני דברים שנובעים מכך שאנחנו פועלים במרחב חי ואם אני מוסיפה לזה שהמרחב הזה הוא מספיק גדול ויש בו מקום לכולם והוא שקט ולא רועש אני מרגישה שאין מה להשוות בחווית הגן שלי בין שתי החוויות, החוויה בגן הזה היא הרבה הרבה יותר נעימה, רגועה, ואני מרגישה שזה נותן לילדים אפשרות לגדול בנחת ובשקט.

רון: אוקיי, טוב. תודה רבה! נראה לי שזהו...

